

הם לקחו את העיר. אנחנו לקחנו אותה בחזרה

היא סומנה כהבטחה החרדית הגדולה. עברה "כיבוש" חילוני סוער. ודווקא כשנראה היה שהכל אבוד, הגיעו האברכים הצעירים ושינו את המפה. מסע בין קהילות שנולדו מתוך המאבק, הגרלות שטרפו את הקלפים, ועיר שהפכה למעוז של איכות חיים ופריחה תורנית | חריש עמוק **יעקב רייניץ**

הביקור שערכתי לפני שבועיים בחריש היה סוג של סגירת מעגל מרגשת. אי אפשר היה להאמין במה שנפרס לפני. עיר שלמה צמחה בתוך השממה. אותן גבעות חומות אותן גבעות חומות כיום מיליונים לדונם. על אותם סלעים עומדים בניינים של שמונה קומות עומדים בניינים של שמונה קומות

היה להאמין במה שנפרס לפני. עיר שלימה צמחה בתוך השממה. אותן גבעות חומות שוות כיום מיליונים לדונם. על אותם סלעים שצילמתי עומדים בניינים של שמונה קומות. הרחובות הריקים הפכו לרחובות הומים. עיר ואם בישראל!

החילונים שוכרים דירות

בשנת תשע"ב, כשהמכרזים בחריש יצאו לדרך, היה זה כשהמפלגות החרדיות חזרו לחיקה של הקואליציה אחרי שנות אופוזיציה ארוכות. משרד השיכון עבר לידי של השר הרב אריאל אטיאס מש"ס,

פתוח שלא היה בו כלום, "פה אנחנו בונים את לב העיר". הוא דיבר על גושי הבטון כאילו היו אבני חן, ועל הכבישים הריקים כאילו כבר נשמע בהם שאון הילדים בדרך לתלמוד התורה.

בחוף שרק רוח יבשה. הגבעות לא ענו. כתבתי אז בעיתון: "כולנו תקווה שבתוך שנים ספורות יתנוססו כאן אלפי דירות שיטנו מענה מרכזי למצוקת הדיור החרדית". זו הייתה התקווה הגדולה.

הביקור שערכתי לפני שבועיים בחריש היה סוג של סגירת מעגל מרגשת. אי אפשר

נציג משרד השיכון הסביר את הנקודות הגדולות: קרקע חנים, מענק של 60 אלף שקל לזכאים, החזר בפיתוח. תנאי פתיחה שגרמו לכמה קבלנים ותיקים לשריט במהירות על פנקסים. אחר כך יצאנו לשטח. מה שמצאתי שם היה בעיקר אוריר. שני רחובות וחצי. בין מועצה מקומית אחד שנראה כאילו הוא מתלבט אם לעמוד עוד עונה. כבישים סלולים שרכבים כמעט לא נסעו עליהם, צנרת מושקעת שכבר החלידה ונתיבי הולכה של חשמל שנתרו כעדות אילמת לניסיונות העבר. הנציג הסביר שגם התשתיות הקיימות תזדקקנה להיהרס ולהיבנות מחדש, כי הן נבנו לפני 15 שנה ואינן ראויות לשימוש. כלומר: גם מה שכבר היה שם, לא ממש היה שם.

הטופוגרפיה היתה נוחה. אוריר צח של צפון הארץ. עצים וסלעים לכל עבר, ובין הסלעים, אדמה חרסיתית שחומה שחוכתה לבנין. עמדותי שם ותהיתי מה בדיוק מוכרים פה.

אבל אז ישבתי בצד עם יום שבנה לא מעט, אדם שגר בבני ברק ונסע לחריש כל יום כאילו הוא כבר חי שם, ועיניו נדלקו. הוא פרש מפה על הברכיים, ואת האצבע הוא לא הרים ממנה. זה לא היה שרטוט הנדסי יבש, זו היתה מפת אוצר. "תראה. פה שכונת המגורים הראשונה. פה יקומו בתי כנסת. פה מוסדות חינוך, מגן עד ישיבה גדולה. פה", הוא הצביע על שטח

ני זוכר את הבוקר ההוא בחריש. היה זה בשלהי חודש אלול, תשע"ב. ימים ספורים אחרי שהמכרזים לכחמשת אלפים יחידות דיור לציבור החרדי פורסמו ברעש גדול. המכרז הגדול ביותר שהתפרסם אי פעם במדינת ישראל. הגעתי לסיור הקבלנים שנערך על ידי משרד השיכון ומינהל מקרקעי ישראל. עשרות יומים, קבלנים וראשי עמותות מילאו את הרחבה בכניסה לבנין המועצה המקומית. כולם עם עיניים פקוחות. כולם עם מחשבון בראש.

חריש היתה אז ישוב קטן וזניח של כ-300 משפחות, שכללו גם חמולה ערבית גדולה שהוגלתה מרמלה, ולא בגלל שראשיה נתפסו עם טלפון נייד ביד תוך כדי נהיגה... העיר הנוכחית, שכיום מתנוססים בה אלפי יחידות דיור, היתה אז מדבר שממה. מכל עבר נראו אדמות חוליות עם סלעים וטרשים. זה היה נראה חלום רחוק וכמעט לא מציאותי שיום אחד תקום פה עיר ואם בישראל.

המדינה ניסתה לא פעם לשווק את העיר לציבור הכללי, כולל מכרז ייעודי לקציני קבע. בכל פעם המכרזים כשלו. אף אחד לא התעניין. עד שפרנסי הציבור החרדי החלו לקדם את תכנון העיר כחלק מפתרון מצוקת הדיור.

כסיוור הקבלנים, התדרוך היה ממוקד.

ועל הטוב ייזכר שעשה רבות לקדם את המכרזים בעיר. הנציגות החרדית עשתה את כל העבודה הסינופית הקשה: תכנון העיר, פרסום המכרזים, משא ומתן עם הגורמים הממשלתיים. המפה היתה פתוחה וחריש חיתה.

אחרי שלוש שנים של תכנון – המכרזים יצאו לדרך! 50 דקות מבני ברק, 30 דקות מאלעד. שעה וחמש דקות מירושלים. על כביש 6 בין חיפה לתל אביב, בצומת שממנה אפשר להגיע לאזורי התעסוקה של קיסריה, יקנעם, עמק חפר ומתם בחיפה. לא קצה העולם, לא תוך הלב. המרחק המושלם שבין שקט הצפון לרופק המרכז.

אנשים מצאו את עצמם ממלאים תפקידים במשרדים הייעודיים של 'ועד הדיור החרדי', שאיגד את כולם תחת 13 קבוצות רכישה. כולם רצו חלק מהחלום, דירת שלושה חדרים ב-600 אלף שקל, מחיר שהיה ריאלי בהרבה מהפנטזיות על 400 אלף שנישאו אז באוויר.

ואז, ברגע שהעבודה הסינופית הסתיימה והפירות היו בשלים, ארע מה שארע. החלום החרדי שנבנה בעמל של שנים חמק בין האצבעות כמו חול דק. כמה ימים חילוניים זכו במכרזים ונישלו את הציבור החרדי מהעיר שיועדה עבורו. חריש, שהיתה אמורה להיות כתר בראשו של הציבור החרדי, הפכה כן לילה להבטחה חילונית נוצצת. 'מודיעין של הצפון' הבטיחו הקמפיינים. המנופים הרימו בניינים לאורך הרחובות, ובבני ברק וירושלים ישבו בשקט ובלעו את המרידות.

אלא שהיוזמים החילוניים טעו טעות יסודית.

למרות מסע השיווק האגרסיבי, למרות המחירים הזולים, למרות התנאים המפליגים שהעניקו לכל רוכש, הציבור החילוני לא הביע התעניינות מיוחדת בעיר. מי שכן הגיע, הגיע עם מזוודה. ונתון אחד חושף את כל התמונה: 52 אחוז מתושבי חריש הם שוכרים, שיעור שהופך את העיר למספר 1

בכל המדינה. מי שבא לחריש עם מזוודה, גם הלך עם מזוודה. חריש היתה בשבילם תחנת ביניים. בשביל הציבור החרדי, היא היתה בית.

שכונת בצוותא הכריעה

לא כולם ארוז את החלום ועיבו. קהילה ספרדית אחת, בראשות הגאון הרב אשר זיגדון שליט"א, פשוט נשארה. הם היו כמו אי של אמונה בתוך אוקיינוס של סימני שאלה. 500 דירות נבנו בידיהם בלב שכונת 'אבני חן' ו'החורש', ושם קבעו

מהפינות פנימה.

אבל הסיפור האמיתי חיכה עוד קצת. בשכונה שנקראה 'בצוותא'. ראש העיר לשעבר אמר את זה בפומבי, בבטחון מלא: 'בצוותא תהיה חילונית. לא יוקם שם מבנה דת אחד'. השכונה תוכננה מראש כקייבון עירוני, עם שטחים משותפים, גינות לכלבים, ואורח חיים שמוגדר היטב מראש. כך שוקה. כך הובטח.

ואז הגיעה תוכנית 'מחיר למשתכן' וטרפה את כל הקלפים מחדש. מאות משפחות חרדיות זכו בהגרלה מבלי

את ההתפתחות החרדית.

חודשים ארוכים התפללו התושבים החרדים בשכונת 'בצוותא' תחת כיפת השמים. בגשם, בחמסין, בבקרים של חורף כשהאצבעות קפאו על הסידור. הסידורים נרטבו בגשם, אבל הלבבות בערו. הם העמידו שולחן פלסטיק רעוע בלב שכונה שביקשה להקיא אותם, וקראו 'שמע ישראל' בקול גדול. זה לא היה רק מנין לתפילה; זה היה קביעת יתד בנשמתה של העיר. כולם הבינו: גורלה של חריש כולה תלוי האם האברכים יצליחו לשרוד בשכונת בצוותא.

היום מתנגנים צופרי שבת ברמה בכל שכונות חריש. רוב החנויות בשבת סגורות. אותן חנויות שמכרו מוצרים לא כשרים, שינו כיוון אחרי שהבינו אל מול מי הן עומדות. קווי תחבורה יומיומיים מחברים את חריש לבני ברק וירושלים, כשיש נציג כשיש נציג חרדי שאחראי לזה מטעם העירייה

הוזה מרנין לב

ארבע שנים. זה כל מה שלקח.

היום מתנגנים צופרי שבת ברמה בכל שכונות חריש. רוב החנויות סגורות בשבת. אותן חנויות שמכרו מוצרים לא-כשרים, שינו כיוון אחרי שהבינו אל מול מי הן עומדות. קווי תחבורה יומיומיים מחברים את חריש לבני ברק וירושלים, כשיש נציג חרדי שאחראי לזה מטעם העירייה. ולבתי הכנסת שהתפללו בהם תחת כיפת השמים, הוקצו מבנים. לא מנין אחד. למעלה מ-50 הקצאות לבתי כנסת אושרו בעיר, ועוד כ-50 בדרך.

שכתנו את זה בצורה מסודרת. הם לא קנו נכס להשקעה. הם ביקשו בית. ארוז את הסטנדר, את סט שולחן הפלסטיק מהחנות, את הספרים שתפסו חצי מהדירה הקודמת, ועברו לגור בחריש.

המאבק שפרץ היה קשוח מכל הכיוונים בו זמנית. צופרי שבת הושתקו וחנויות נשארו פתוחות, רח"ל. העירייה סירבה להקצות מקום למוסדות החרדיים וילדים למדו שנה וחצי בדירות פרטיות ונדדו ממקום למקום. בנוסף לא הוקצה בית כנסת ולו למנין אחד. העירייה נלחמה שלא יפעלו קווים לבני ברק וירושלים. היא עשתה את כל המאמצים שבעולם לחנוק

את מושכם.

ואז הגיע הרגע שאיש לא צפה לו.

הדיירים החילוניים הראשונים הגיעו עם משאיות ההובלה, מלאי התרגשות ותוכניות. הם פרקו מטבחים וארונות, פתחו קרטונים ועצרו, רק כדי לגלות שברחוב ממול מתגוררות מאות משפחות חרדיות.

ההלם היה אמיתי. התוכנית הסתיימה עוד לפני שהתחילה. סביב הגרעין הזה, כמו מגנט שמושך בלי שהוא מבקש, החלו להתקבץ קהילות של חב"ד, ברסלב וכו' עדות המזרח. פסיפס ייחודי, צבעוני ועשיר, שהחל לצבוע את העיר מחדש, לאט,

עצמה. חריש לא נבנתה כפי שחלמו לפני 15 שנה. חריש הפכה למשהו אחר: עיר מודרנית, חדשה ומטופחת, שבה הציבור החרדי אינו נספח – הוא המנוע. לפעמים, החלום שמתממש אינו בדיוק זה שנצנץ בראשך בהתחלה. לפעמים המציאות עולה על כל דמיון, ובין הסלעים השחורים של חריש, צמחה עיר שכולה אור. לפעמים החלום הוא פשוט טוב יותר.

שמיר בבית שמש. תמיד יש את הגורם שינסה בכח להביא חילונים, אבל אלו לא מבינים את "הרמוני" ופשוט לא באים. כוחות השוק הם אלו שקובעים את הצביון. ומה שצפוי בהמשך רק מגדיל את התמונה. תחנת רכבת, בית חולים, ואזורי תעסוקה ענקיים. חיבור ישיר לכביש 6 שיקצר את הדרך למרכז בעשר דקות נוספות. עיר שעומדת להכפיל ולשלש את

מעורבת, אבל אתה משלם עליה בהעדר תעסוקה, בבניינים מיושנים. פה זה אחרת". המגורים הם מעורבים, וזה עניין של הרגל. חריש מציעה את ההתפשרות הקלה יותר: שכונת מעורבת, עם כל התשתית הרוחנית והגשמית שמשפחה חרדית צריכה, ובמרחק קצר מהדופק של המרכז. הסיפור של חריש מזכיר את שכונת נווה

ב'צוותא' של היום מתגוררות כ-350 משפחות ליטאיות, עשרות משפחות חסידייות, חלקן מחסידות תולדות אהרן, כולם מבתי כנסת מפוארים שקמו על אדמה שאמורה הייתה להיות חילונית לנצח. הנתון שמשנה את כל הממונה לא נמצא בשוק הדיור. הוא נמצא בכיתות הגן. לפני ארבע שנים בלבד, החינוך החילוני בגנים עמד על 45 אחוז והחינוך החרדי על 19 אחוז בלבד. כיום התמונה הפוכה. החינוך החרדי קפץ ל-33 אחוזים בגנים. 70 אחוז מכלל החינוך בעיר הוא דתי וחרדי. החינוך החילוני נחתך ביותר מחצי. גל החינוך החרדי עדיין בתחילתו. השיא, כך אומרים המכירים, עוד לפנינו.

ומבחינה פוליטית, ההיפוך לא פחות דרמטי. המפלגות הליברליות שהיו פעם הרוב המוחץ במועצת העיר, ירדו לשלושה מנדטים בלבד. הציבור החרדי שילש את כוחו. כיום חמישה מחברי המועצה הם חרדים. ראש העיר החדש תומך. המפלגות החרדיות מחזיקות בתכנון ובניה, בהקצאות, בכספים, בתרבות ובתחבורה. העיתון היחיד שיוצא בחריש הוא חרדי.

המהפכה הזו התרחשה ללא פרסום. ללא התארגנות מרכזית. אנשים פשוט הגיעו, ראו – ונשארו. קרוב ל-30 אחוז מתושבי חריש כיום הם חרדים, וכולם צעירים, עם ריבוי טבעי שלא עוצר בס"ד. 80 אחוז מהרוכשים בשכונת צוותא בשנה האחרונה הם חרדים. הפרויקטים החילוניים תקועים כבר ארבע שנים. והמחירים עדיין נמוכים כפער משמעותי מהערים בסביבה. הלון הודמוניות שעשוי להיסגר מהר יותר ממה שנדמה. קרוב ל-50 בניינים חרדיים פוורים בכל רחבי העיר. שמונה תלמודי תורה, חמישה בתי יעקב, עשרות כוללים.

כוחות השוק הם שקובעים

"צריך להבין את המשוואה", אמר הרב דוד פינקל, אחד מחברי המועצה החרדיים, "בפריפריה הרחוקה אתה אולי מקבל פה ושם שכונה חרדית אחידה בתוך עיר

כותב השורות (מימין) עם חבר המועצה הרב דוד פינקל והרב יוסף קדיש אייזנר מעסקני הדיור בתולדות אהרן